

Виолета Цветкова

Цветана и най-важните неща

Специален спектакъл „за любовта... ЧРД, Цветана“ подготвят артисти и писателката Яна Борисова в столичния Младежки театър. А на 23 март, по време на заключителната церемония на София Филм Фест, Цветана Манева ще получи Наградата на София за приноса си към изкуството на киното

Цветана Манева в „Медея“, постановка на Любен Гройс, 1981 г., фотография личен архив

Животът ѝ е дълъг урок по стил, достойнство и мяра. Осемдесет години, в които Цветана Манева съумя да се превърне в еталон за актриса и човек. Тя е дамата на българския театър, лице на българското кино. Спокоен глас, овладени жестове, изразителен поглед, точен изказ, нищо прекалено. Нито в емоцията, нито в думите.

Не знам дали е лесно да бъдеш Цветана Манева, но не е трудно да я забележиш, да я запомниш и да продължиш да я търсиш на сцената, на екрана, в житейските ѝ изяви. Родена на 30 януари 1944 г., тя отбелязва своята годишнина, без да е забравена. Театралните зрители в Пловдив и София помнят нейните превъплъщения в Медея и Антигона, в Нора и Жулиета, в Албена и Беатриче, в Селимена

и Султана, в Бланш и Вирджиния Улф; помнят „Нирвана“, „Три сестри“, „Есенна соната“, „Харолд и Мог“, „Опера за три гроша“, „Луда трева“, „Монолози за вагината“, „Домът на Бернарда Алба“, „Хората от Оз“... Филмовите ленти пазят отгадеността ѝ в „Калоян“, „Автостоп“, „Последната дума“, „Иван Конгарев“, „Дами канят“, „Хирурги“, „Сватбите на Йоан Асен“, „Мера според мера“, „Дело 205/1913 П. К. Яворов“, „Търси се съпруг за мама“, „Една калория нежност“...

Многобройните ѝ студенти и по-млади колеги търсят срещи с нея, вълнуват се от всичко, което има да им каже, гледат ролите ѝ, слушат и четат изповедите ѝ, не пропускат делниците и празниците ѝ. Доказателство е и специалният спектакъл „за

любовта... ЧРД, Цветана“, който писателката Яна Борисова, актьори и музиканти ще ѝ подарят на 22 февруари от сцената и столичния Младежки театър. Ще кажат „обичам те“ на актрисата, която, вероятно развълнувано просълзена, ще ги аплодира сред публиката, избрала да сподели нейния празник.

Дълга е творческата връзка на Цветана Манева и Яна Борисова. От нея през годините се раждат и приятелство, и артистични събития като „Хората от Оз“ (постановка на Галин Стоев в Театър 199), биографичната книга „Тя, Цветана Манева“ (в съавторство с Георги Тошев, изд. „Книгоманя“, 2021 г.), пиесата „Тъгата на кралиците“, театралния пърформанс „за любовта...“. Много от лицата,

излизали вече на сцената с актрисата, ще видим и в представлението за рождения ѝ ден. Снежина Петрова, Александра Сърчаджиева, Силвия Петкова, Стефан Вълдобрев, Александър Сано, Вежен Велчовски и разбира се, Яна Борисова с нейните „Нощни рицари“ (участниците в едноименния ѝ спектакъл) имат какво да ѝ кажат. А сред думите им, написани от Яна, със сигурност често ще се чува „любов“ на фона на музика, изпълнявана на живо от Милен Кукошаров.

Защо е тази обич за Цветана Манева? Задавам си този въпрос, а всъщност знам отговора – защото е различна; защото дори когато е ядосана и отпраща упреци, го прави убедително и някак щадящо чувствата на другия. Изглежда студена, понякога дори мрачна, а когато заговори, откриваш и шегата, и топлината, и дружелюбието ѝ. Такава я усетих в двете интервюта, които направихме преди гостя години. Питала съм я кога в живота си се е чувствала най-уверена, а тя отдели актрисата от жената в себе си:

Чисто професионално – когато работех с режисьора Любен Гройс в Пловдив. В роден град, сред прекрасни колеги... тогава придобих увереност като актриса. А като човек се чувствам уверена, защото това, върху което стъпвам, за да живея, са завещани от майка ми важни неща и философията, че след като съм се родила, единственото, което знам и е сигурно, е, че ще си отида от този свят. И рефлексът ми за живеене, и страхът от смъртта да не стигнат това понякога безобразно, безчовечно изкривяване, което продължават да наричат рефлекс за самосъхранение. И желанието ми да бъде полезно, необходима – това е. И е започнало много рано...

Щастлива актриса е Цветана Манева: Абсолютно покритие нямам с никога от моите героини. Но винаги съм била благодарна на съдбата и на режисьорите, че съм изиграла най-хубавите женски образи. Искало ми се е да ги изследвам. Вътре съм намирала и собствения си проблем, и въпросите, на които съм нямала отговор...

Питала съм я също как сега, след толкова много изиграни роли на театрални и филмови майки, ѝ изглежда поколението на новия век. И не чух упрек към младите. Напротив:

Интересни са. Интересни са като мислене. Това са деца, родени, закърмени и знаещи вече какво е свобода на избора. Деца, които са готови да носят негативите за своето поведение и са пределно откровени. Деца, които не можеш да озакотаваш със строги и категорични мерки. Наказанието в никакъв случай повече не може да бъде форма на възпитание. Думите на родителите, а сигурно и на учителите, нищо не значат. Ние можем да им бъдем полезни само с пример. Досегашният пример от нас, който е част от най-близката ни история, не е много полезен за тях. На тях не им върши никаква работа. Колкото и да се трансформира светът през това хилядолетие, ако ние, българите, като хора не можем да се трансформираме и да сменим парадигмата на общуване „родители – деца“ и „човек – човек“, нищо няма да се случи. Защото взаимоотношенията ни е на ниво, по-жалко от животинското...

Често ще я чуем да казва и думата „нежност“. Не понася грубостта, безпардонността: *Креци се! Креци се отвсякъде. По улиците, преди да се влезе в театралната зала, вътре в залата, от екрана на телевизора се креци... Времето ни е много кресливо. Докарали сме се дотам, че призова за тишина и за вслушване няма кой да го възприеме. Не се чуваме. И не си говорим... Никога няма да спра да настоявам за нежност, за приятелство, за разбирателство, за мир, за доблест, за достойнство, за зачитане. И да не забравяме, че сме... хора.*

Дни преди 80-ия рожден ден на Цветана Манева ми се искаше отново да чуем думите ѝ. Случи се с помощта на Яна Борисова. Отговаряйки на въпросите ми, двете, открили отдавна уютата на творческото приятелство, тук споделят една за друга.

Цветана Манева

Яна ме върна на сцената

Казвате, че вашият девиз е: „Въпреки всичко. Аз съм ВЪПРЕКИ ВСИЧКО!“ – това ли ви доведе до вашите 80, в които вместо самота и забрава, има искрена обич от много, много млади хора, г-жо Манева?

Да, това е. Въпреки всичко... Някаква опора ми е всичко, което ми се е случвало – имам предвид нежелателните, изненадващите неприятности, които съм имала. И е вярно, че продължавам, въпреки всичко. Има и друго. Не че се старая да забравя, въпреки че и за това съм употребила госта усилия, но съм запомнила една реплика от пиеса на Калин Донков: „Можеш да простиш само ако успееш да забравиш“. Употребих ужасно много усилия да забравя.

Мисля, че съм същество с шанс. Някои от тези, които исках да забравя, въобще не ги срещнах повече. Шанс е, да. Това са ми опорните точки. Въпреки всичко...

Подготвят за вас специален спектакъл „за любовта... ЧРД, Цветана!“ – как реагирахте, когато Яна Борисова си призна какво замисля?

Развълнувах се. Това вълнение, което те хваща първо за гърлото, след това ти ускорява сърцебиенето (*сmee се*)... Аз изпитвам благодарност към Яна не заради нещото, което ще направи на определена дата, а заради това, че тя ме измъкна от истината, че вече не мога да бъда човек на театъра, че не мога да издържа едно представление, тоест че се простих със сцената, макар че според мен го направих категорично, мъжествено – имам такива черти в характера (*сmee се*). Но когато ме ангажира със своите мисли, Яна ме развълнува много. Колегите, с които съм в това начинание,

са прекрасни, аз истински ги обичам, а мисля, че и те... Кое то, както се казва, на финалната права на един живот може много рядко да се случи. Но то се случи заради това, че срещнах през живота си един човек, който наистина изпитва емпатия. И това е Яна Борисова.

Какво може да ви накара да кажете „обичам те“? Сега по-лесно ли го произнасяте, отколкото преди 30–40 години?

Светла ѝ памет на мама, която ме научи на три неща. Първо, да не нося вина за неща, които не съм извършила. Да казвам истината, защото лъжата носи много и лоши последици. Да казвам „обичам те“, без да мисля какво ще се случи след това.

И преди, и сега – винаги съм можела да казвам „обичам те“. Много харесвам Александра Сърчаджиева – тя винаги завършва с „обичам те“. Мисля обаче, че сега повече го показвам, отколкото го изричам.

Преди двайсетина години в интервю, което правихме по повод премиерата на „Домът на Бернарда Алба“, ми казахте: „За всеки творец дом е собствената му душа“. Колко и с какво е пълен днес „домът“ на Цветана Манева?

Преди двайсет години... Да, госта категорично и смело съм го казала, но... така е. Най-важното, което трябва да следва в работата си един артист, е да включва душата си. Тоест това, което има като герой или героиня и което трябва да пресъздаде чрез своето присъствие на сцената. Всичко, което се случва с героинята ми, трябва да премине през мен по време на представлението. Понякога е много изтезаващо, защото не се получава веднага, душата не е склонна да се разхищава... Обаче е задължително и който успява да го постигне, неизбежно е добър артист. Изглежда, че сама се похвалих, но... *(смее се)*.

Знаете ли, разбрах, че е точно това, от нещо, което ми се случи в един миг по време на репетиция – отворих си

устата, започнах монолога и изненадано се чух, че говоря като говорителка, като конферансие. Разбрах, че душата ми я няма и че това е краят. Разбрах, че повече нямам сили да изтръгвам от душата си това, което тя приема, да го разкривам... И казах: „Това е краят“. Физически го усетих.

А в реалността – там какво е в „дома“ на Цветана Манева?

Физиката ми е една и съща и на сцената, и в живота. Така че няма как да

Цветана Манева в „Нора“, постановка на Любен Гройс, 1975 г., фотография личен архив

се случи само на сцената. А какво има сега в моята душа дом? Има надежда. Не знам дали съм позитивна, или съм негативна – имам различни моменти, в които ме обзема негативността или оптимизмът – но в душата ми има надежда. И вярва. Аз вярвам в младите хора; вярвам в диалектиката, тоест каквото и да ми се случва сега – то ще отмине, а следващото, което ще дойде, ще е по-хубаво. Това има в душата ми.

Още ли се стремите към съвършенство? Постижимо ли е то, има

ли смисъл от подобна цел, не е ли по-слабко „лесното“ щастие?

Какъв е смисълът да се занимаваш с каквото и да било, ако не се стремиш към съвършенство?! Мисля, че самият стремеж осмисля живота ми. Не съм мислила за крайната цел, да се целя в нещо и как ще завърши това, което върша, а ме интересува пътят, който извървявам. Пътят и... копнежът, това е любимата ми дума.

Винаги съм се впечатлявала от усета ви за мярка, за вкус, за стил и финес – трудно ли се постига? В технологичните ни времена това не са ли „демоде категории“?

Да, аз съм демое, същество от миналия век... Според мен е въпрос на възпитание – там е заложено чувството ми за мярка. Някак отрано се научих да разпознавам какво е лошото, кое не е добро. Естествено, със съдействието на родителите ми, главно на мама. Тя е католичка, а техните постулати са много важни и всички, които ми завеща, са някак си водещи. Това майка ти да ти каже: „Трябва да казваш истината, защото лъжата носи последици“ – то остава.

Истината също носи последици, но тя е част от съдбата. Каквото е дошло, то ще мине – не бива да го задържаш. Аз не се връщам назад, не се обръщам, а за всичко, което предстои, знам, че ще е по-интересно. Вероятно съм любопитна.

Ако ви помоля да съберете вашите осемдесет години в едно изречение, как би звучало то?

Много от добрите събития в живота ми не са свързани с очакване и стремеж, не са били програмирани. Когато ми се случи нещо хубаво, аз съм искрено развълнувана и изненадана. Всичко е в изненадата. Получих толкова добри изненади в живота си, които не мисля, че съм заслужавала. Така че, ако трябва да събера живота ми в едно изречение, то би било: Най-важни са копнежът и изненадата.

Яна Борисова

Цветана е вълшебна стихия

Яна, отдавна сте част от света на Цветана Манева – какво си мислите, когато ви предстои среща с нея?

Не се подготвям специално. Ние се виждаме достатъчно често и винаги е огромно удоволствие. Очаквам тези наши срещи с нетърпение и любопитство. Цветана е изключителен събеседник и голям приятел. Живеем живота си заедно и се наслаждаваме на този шанс.

А когато започвате да пишете текст за Цветана, какво се случва с ума и със сърцето ви?

Не пиша по задължение. Пиша, когато нещо ме вдъхнови или развълнува. С Цветана взаимно си имаме голямо доверие и няма нещо задължително, което да правя или да чувствам, когато пиша за нея. Понякога чувам гласа ѝ в главата си и това ми помага да пиша изречения или тези думи, които тя наистина би искала да изрече.

Какво преживяване да очакваме на 22 февруари в Младежкия театър? Как реагира Цветана, когато разбра за идеята?

На 22 февруари ние, всички създатели и актьори на спектакъла „за любовта...“, подаряваме едно специално представление на Цветана, което ще изпълним в нейна чест. Когато станах на петдесет години, прекарах рождения си ден в театъра, гледайки премиерата на пиеса по мой текст, и си казах, че няма по-хубаво от това. Да празнуваш заедно с още петстотин души е късмет и щастие. В момента подаряваме това преживяване на Цветана Манева, защото тя го заслужава. Когато ѝ казах какво ще ѝ подарим, тя се развълнува и се зарадва много. После дълго говори колко обича колегите си, а аз ѝ разказвах колко те обичат нея. Беше вълшебен момент

Помните ли първата си среща с нея?

Беше госта отдавна, в едно кафене на ул. „Шишман“, което вече не съществува. Запозна ни Георги Тошев. Харесахме се от пръв поглед, но истинската ни среща се случи няколко години по-късно, когато написах за нея пиесата „Хората от Оз“, която се игра повече от десет години в Театър 199. Тя винаги ме е удивявала и респектирала с всичко, което представлява. И това беше от първия миг. След толкова много години вече се вълнувам по-комфортно, когато съм около нея. Имаме си много по-голямо доверие една на друга и много се смеем. Цветана има великолепно чувство за хумор,

Цветана Манева във филма „Калоян“, 1963 г., личен архив

комбинирано с интелект и класа, то се превръща във вълшебна стихия, която не искам да свършва.

Любовта е много ваша тема – как се влюбва човек в Цветана и как обича самата Цветана?

Да се влюбиш в Цветана е много лесно, ако тя те допусне да го направиш. Щом я опознаеш, я заобичаш, защото тя също умее да обича истински.

Защо не може да не бъде обичана тя?

Защото е изключителна и има огромно сърце.

В книгата „Тя, Цветана Манева“, която написахте заедно с Георги Тошев, той разказва как веднъж искрено изпитал неумолимото чувство да си тръгне, когато тя на всяка цена искала да си купи червена

тенджерата на точки – имало ли е момент, в който и на вас ви е идвало „до гуша“ от Цветана? Може ли изобщо човек да си тръгне от нейния свят, щом веднъж тя го е допуснала в него?

Връзката на Цветана с Георги Тошев е много лична, уникална и от много повече години. Те споделят приятелство, което е за завидване. При такива взаимоотношения можеш да си позволиш абсолютно всичко и то винаги е прелестно, защото е истинско. Винаги съм ги наблюдавала с изумление и трепет. Цветана не допуска лесно хора до себе си. Много е внимателна, защото е била наранявана. Нямам представа дали човек може да си тръгне от нейния свят. На мен никога не ми е хрумвало да го правя.

Има ли истина за вас самата, за която си криете главата в пясъка като щраус и не искате да я произнесете, но сте я чували ясно и открито от нея?

Има, да. Прави ми забележки, когато не изричам правилно някои думи, и всеки път е права. Проблемът е, че ако тя не е наоколо, аз продължавам да замърсявам някои звуци от бързане. И това ще бъде една от вечните теми между нас.

Какво е повече Цветана – жена или актриса; театър или живот; единствена или многолика?

Тя е всичко това едновременно. Няма как да се определи с една дума, а според мен и не трябва.

Как вдъхновява, как увлича, как дисциплинира другите Цветана?

С магия, която само тя владее.

А има ли възраст тя?

Със сигурност в много отношения е много по-млада от всички нас. Иначе става на осемдесет и това не я плаши, което е качество на всеки, на когото му се живее и му е интересно.

Накрая и един въпрос по „Тя, Цветана Манева“ – какъв цвят е тя според вас?

Цветана е море.